

foglal magában, a „Tudományos-műszaki információs adatbázisok és adatbankok létrehozása és hasznosítása” elnevezésű 3. főirány pedig 69 projektet. A projekteket pályázat alapján választotta ki a felügyeletért és finanszírozásért felelős Orosz Föderáció Tudományos és Műszaki Politikai Minisztériuma. E mellett a program mellett a minisztérium egyéb, az információs szférát érintő programot is kezel, például a kutatás-fejlesztés számítógépesítési programját. Más főhatóságoknak is vannak fejlesztési programjai, például a Tudományos Akadémiának, a Felsőoktatási Minisztériumnak.

A jelenlegi Orosz Tudományos-Műszaki Információs Rendszer erősen eltér a korábbi rendszer szervezeti és funkcionális felépítésétől. A köztársasági információs központok kiléptek a rendszerből, a második szinten kevesebb mint 30 intézmény maradt, és az első szinten is csak 11. Megváltozott az irányítás is, a Tudományos és Műszaki Politikai Minisztérium nem irányítja a többi minisztériumot és információs központot, hanem hosszú távú programok keretében együttműködik velük.

További fontos tényező a FÁK-tagállamok egységes információs terének alakítása. Ez a nemzeti információs erőforrásoknak térben és időben, szervezeti és módszertanilag koordinált rendszerét jelenti, valamint az államközi szintű közös programok alkalmazásba vételét támogató államközi információs erőforrások rendszerét. Számos államközi tanács és bizottság alakult, köztük a *Tudományos-Műszaki Információ Államközi Koordinációs Tanácsa*, amely a közös projektekért felelős.

A tudományos-műszaki információs szféra fejlesztésében és megújításában a könyvtárak egyre nagyobb szerepet játszanak. Míg a 70-es években másodlagos szerepük volt, ugyanis az információs központok tevékenységéhez szükséges nyersanyagforrásnak tekintették őket, ma már felismerték fontosságukat az információs erőforrások alakításában. A milliós állományokkal rendelkező orosz könyvtárak információs intézményként kezdenek működni, állományuk az országos információs erőforrás része.

A legtöbb orosz könyvtár használja az Internetet (amelynek orosz része a RELCOM) és a kor-

szerű távadatviteli technológiát. Ez utóbbihoz tartozik a nagy moszkvai könyvtárak hálózatának létrehozására irányuló LIBNET projekt.

További tervezett programok:

- a forprofit és nonprofit tevékenység összehangolása;
- az információs állományok integrálása, és az adatbázisok egységes hozzáféréseinek megteremtése (jelenleg több mint 20 000 adatbázis van az országban);
- egyéb források bevonása a tudományos-műszaki információs rendszer fejlesztésébe (magánalapítványok vagy nemzetközi projektek, a kutató és elemző munka fejlesztése);
- könyvtári automatizálás, a hazai és külföldi adatbázisok elérésének bővítése, a multimédia és a mesterséges intelligencia rendszereinek fejlesztése;
- a nemzetközi szabványok és formátumok átvétele, csatlakozás a kiadványok egyetemes hozzáférhetőségének elvéhez.

Következtetések

Oroszország információs infrastruktúrájának kialakítása és fejlesztése és az információs szupersztrádához kapcsolódás kutatásokat és önálló programot igényel. Figyelembe kell venni a külföldi tapasztalatokat, szakembereket kell meghívni, és a feladatot az egységes nemzeti információs politikával összhangban kell végezni. Az információs infrastruktúra rugalmas, a változó gazdasági körülményekhez alkalmazkodó legyen. A korszerű információs és számítógépes technológiákra, hálózatokra és kommunikációra kell épülnie, biztosítva az embereket alapvető jogok, az információhoz való hozzáférés jogának gyakorlásában. Ehhez az első lépések már megtörténtek.

/SHRAIBERG, Y. L.: *The Information Infrastructure of Russia: The past, present, and prospects of sci-tech information development.* = *Microcomputers for Information Management*, 11. köt. 4. sz. 1994. p. 261–280./

(Viszocsekné Péteri Éva)

Hiperszövegek és a szerzői jog

A Szlovákiában hatályos szerzői törvény (Zb. z. č. 247/1990.) a számítógépes programokra is kiterjeszti a jogi védelmet, ha ezek a programok megfelelnek a védelem követelményeinek. A gyakorlat azonban nem vesz tudomást erről: a számítógépes produktumokat mindenki nyugodtan másolja, sokszorosítja, s eszébe sem jut, hogy ehhez meg kellene szerezni a szerző beleegyezését. Ez bi-

zony számítógépes kalózkodás mindaddig, amíg az adott termékek szerzője vagy gyártója nem ismeretlen.

Csakhogy a számítógépes termékek szerzőségét – és a védelem szempontjából ez a fő probléma – nem mindig könnyű egyértelműen megállapítani. Ez alól a hiperszövegek sem kivételek, amelyeknek egyfelől sok közös vonásuk van a nyomta-

tott szövegekkel, de másfelől a számítógépes programokkal is.

A védelmi problematika megoldása feltételezi az alábbi kérdések végiggondolását és megválaszolását:

- A másolás szempontjából analóg eset-e, ha meghatározott szerző szövegét nyomtatással többszörözik, vagy képernyőn „varázsolják” a használok elé?
- Hogyan lehet érvényesíteni számos szerző jogát akkor, ha a hiperszöveg az idők folyamán lényeges elemekkel bővült ki?
- Miként rendelkezhet a törvény olyan esetben, amikor a szerző eredeti szövegét vitára bocsátja, s ennek folyományaként ez a vita „bevonul” a hiperszövegbe?
- És mi legyen a törvény állásfoglalása azokban az esetekben, amikor az eredeti hiperszöveget az olvasók érdemi információk sokaságával egészítik ki, s így tulajdonképpen társszerzőkké léphetnének elő?
- Továbbá miként rendezhető az az eset, amikor a társszerző a hiperszövegben új információk összekötéseket létesített, s ezáltal a szöveg másféle – változatosabb – használatát-olvasását tette lehetővé?

Az iménti kérdésfelvetésekből korántsem csak az derül ki, hogy a hiperszövegek műfaja sokszerzős műfaj, hanem az is, hogy esetükben kétféle szerzőtípusról van szó, úm.

- a dokumentum megalkotóiról,

- a hipertextes dokumentum szövegeinek szerzőiről.

Abban a kollektívában, ahol a cikk szerzője dolgozik, a kétféle szerzőség problémáját a következőképpen oldották meg:

- A kollektívában készült valamennyi hiperszöveges dokumentum szövege tartalmaz ún. dizájnt, amely a használati útmutatón kívül felüti azt a személyt, aki a dokumentum architektúráját kidolgozta. Ez annál is inkább üdvös dolog, mert tág tere van az architektúrák eltolajdonlásának.
- A szövegszerző(k) neve – hasonlóan a nyomtatott dokumentumokhoz – a címdoldalon, azaz az első képernyőoldalon jelenik meg, általában a főmenü társaságában.

Ez a gyakorlat – legalábbis a hiperszöveges dokumentum kibocsátásának pillanatában – nem hagy kétséget az alkotó(k), illetve szerző(k) kiléte felől. Hogy miként oldható meg a szerzőbővülés jogi védelme a hiperszöveges dokumentumok további pályafutása során, az a felvetett kérdések megvitatásától, illetve bennük valamiféle konszenzus kialakulásától függ. Hogy mindez mikorra következik be, még nem tudni. Mindössze remélhető, hogy rövid idő múlva.

/KRIŠTOFIČOVÁ, E.: Hypertexty a autorské právo. = Knižnice a informácie, 26. köt. 11. sz. 1994. p. 449–453./

(Futala Tibor)

Milyen okai vannak Pozsonyban a szakirodalmi hivatkozásoknak?

A dolgozat, amelyből a címben jelzett felmérés eredményeit kiemeltük, a hivatkozásanalízis amerikai „prófétáinak” munkásságára támaszkodva fest körképet e születőfélben levő tudományos diszciplína teljes problémaköréről, és további fejlődésének-kibontakozásának kívánatos irányairól. Megjegyzendő, hogy a dolgozat szerzője a témakör „magyar iskolájának” (Száva-Kovács E., Braun T. és a többiek) publikációit nem ismeri, vagy legalábbis figyelmen kívül hagyja.

Az alább ismertetendő felmérés alapját az a kérdőív képezte, amelyet 96 véletlenszerűen kiválasztott pozsonyi kutató töltött ki anonimitásának garantálását megkövetelve. A kérdőívben 16 hivatkozási ok (motívum) szerepelt, jórészt az E. Garfield felsorolta okok átvételével, illetve csak kisméretű módosításával. Miközben a résztvevők több hivatkozási okot is megjelölhettek, e megjelöléseket – 1–6 közötti skála felhasználásával – egy-egyszerű preferenciaosztályzatokkal is el kellett látniuk.

A kérdőívek feldolgozása nyomán az alábbi eredmények kerekedtek ki:

A legtöbb esetben, összesen 51-ben az volt a válasz, hogy a dolgozatok szerzői azokra a művekre hivatkoznak, amelyek az adott témában alapvetők. 31-en ezt az okot határozták meg első rendben, 20-an pedig 2–5-ös osztályzatban részesítették. 45 résztvevő viszont meg sem említette ezt a végül is a maga 245 pontjával a legpreferáltabbnak bizonyult hivatkozási okot.

A második helyre – 188 pontot érő 46 szavazattal – a meghatározó, azaz valamilyen új gondolat vagy koncepció diszkusszióját tartalmazó dokumentumokra való hivatkozás szokása került. Mindössze négy esetben adták meg hivatkozási okként egy-egy diszciplína megalapítója iránti tisztelet kifejezését, 11-ben pedig a készülő új művekre való figyelem felhívását.

38 résztvevő számára nem volt teljesen kielégítő a kérdőív konkrét oklistája, s ezért az egyéb okok vonatkozásában is nyilatkozott. A leggyak-